

Coola idoler och hjälpsamma förebilder

Bland skejtare har både förebilder och idoler hög status. Det höga anseendet får de genom sin kompetens, men det är olika slags kunskande som ligger bakom. Idoler bygger sin ställning på teknisk skicklighet. Förebilderna ska vara pedagogiskt kompetenta och schyssta personer.

I VÅRAS VALDE Riksidrottsförbundet (RF) att säga ja till Sveriges Skateboardförbunds ansökan om medlemskap. Skateboardförbundet har 12 000 medlemmar över hela landet och enligt RF har nu förbundet den stabilitet som krävs för ett medlemskap. Ända till nu har alltså skateboard, som slog igenom i Sverige på bred front i slutet av 1970-talet, varit en aktivitet som frodats vid sidan av den formellt organiserade idrotten. Skateboarden har förvisso vare sig saknat ledare eller kompetenta utövare, men dessa har utsetts under mer informella former (1).

Just därför är det speciellt intressant att undersöka vad som anses vara framgångsrikt hos en skateboardåkare. Syftet med den här artikeln är att redogöra för och analysera vad som gör en skejtare till en idol eller en förebild. Hur skiljer sig förebilden från idolen? Vilka egenskaper har de? Och hur kan det komma sig att våra intervjupersoner bara har män som idoler eller förebilder?

En gudomlig legend

En av den populära brittiske författaren Nick Hornbys romaner handlar om 15-åriga Sam (2). Han är skejtare och har en speciell relation till den amerikanske skateboardlegenden Tony Hawk, eller TH som Sam kallar honom. Han samtalar med planschen på väggen ovanför sin säng innan han ska gå och lägga sig om kvällen och får svar. Ja, faktiskt TH:s exakta ord direkt ur Tony Hawks självbiografi (3). Sam har nämligen läst den boken

fyrtyo eller femtio gånger och den handlar om så väldigt mycket mer än skateboard. För honom är boken en helig text ur vilken han hämtar livsvisdom. När han exempelvis berättar för TH att han blivit väldigt arg på sin mamma helt utan anledning får han till svar: "I was ridiculous. I can't believe my parents didn't duct tape me up, stuff a sock in my mouth and throw me in a corner" (4). Tony Hawk kan definitivt sägas vara en idol för Sam.

Tony Hawk är en internationellt erkänd skateboardstjärna. Han har liknats vid skateboardens motsvarighet till ishockeyns Wayne Gretzky och basketens Michael Jordan. Omslaget till Hawks självbiografi pryds av ett inresekort, ett sådant som man får fylla i på flygplanet vid utlandsresor. I rutan för yrke har Hawk skrivit skateboardåkare. Han har med andra ord gjort sin fritidssysselsättning till sitt arbete. I yrkesutövandet ingår inte bara att åka skateboard, utan även att odla sitt varumärke. Det senare gav honom möjlighet att utveckla digitala skateboardspel.

För svenska skejtare är Hawk givetvis en viktig gestalt, även om han kanske inte har samma gudomliga betydelse som för Sam i Hornbys roman. I våra studier omnämns Hawk också som en betydelsefull person, en inspirationskälla, inte bara för sin skateboardåkning och energi, utan också för sitt arbete med just dator- och tv-spel. Den berättelsen finns även att läsa i Hawks omnämnda självbiografi, liksom de något motsägelsefulla berättelserna



Åsa Bäckström
Fil.dr.
Gymnastik- och idrottshögskolan



Fredrik Isakson
Fil. kand.
Barn- och ungdomsvetenskapliga
institutionen
Stockholms universitet



Skateboardikonen Tony Hawk skriver autografer till sina svenska fans utanför Gröna lund i Stockholm sommaren 1999.
Foto: Åsa Bäckström

dels om hans skötsamma faderskap, dels om hans våghalsighet.

Stjärnor, idoler och förebilder

Tidigare svensk forskning om brädspporten skateboard har visat att det finns stereotypa föreställningar om vad det innebär att åka skateboard. Föreställningarna hänger också till viss del ihop med idéer om hur man då är som person. Idén om skateboardåkaren som en frihetsälskande, våghalsig rebell är en sådan kliché som varje åkare måste förhålla sig till på ett eller annat sätt. Den bilden återfinns ofta i massmedier (1).

Den stereotypa skateboardåkaren skiljer sig från stereotypen av en mer allmän idrottare. För ungefär två decennier sedan pekade etnologen Fredrik Schough på de kollektiva skötsamhetsi-

”Där förebilden byggde sin status på pedagogisk och social kompetens, syntes idolen snarare bygga sin ställning på teknisk skicklighet.”

deal som han menade var möjliga att se bland idrottens idoler. Han beskrev dem hårdraget som svärmorsdrömmar med krav på att vara förebilder för ungdomen. Idrottens idoler bör vara normala och vanliga, ha en allmänt trevlig attityd och lojalitet mot både lagkamrater och fosterland för att gå hem. Dessutom bör de naturligtvis vara framgångsrika i sin idrott. Schough blickar bakåt och pekar på likheten mellan de sportberättelser som fanns under 1940- och 1950-talen, och de berättelser som fanns under 1990-talet när hans studie gjordes. Han anser att likheten beror på en stabilitet inom sporten, som gör att ideal och värderingar har en benägenhet att konserveras. De grundläggande värderingarna kan ofta länkas till idrottsrörelsens folkrorelseideologi (5).

Idrottshistorikern John Hellström menar att det finns en skillnad mellan stjärnor och hjältar inom idrotten. Hjälden måste representera positiva egenskaper som publiken kan identifieras sig med.

Hjälden är alltså en person som man kan vara *som*. På så sätt kan till exempel en norsk skidåkare vara en stjärna i Sverige, men har svårt att bli hjälte här, eftersom han eller hon helt enkelt har ”fel” nationalitet. Hellström menar att mediernas hjälteberättelser både representerar och testar svenskheten, och att dessa berättelser kan bidra till att återskapa och legitimera normer och ideal i samhället. Idrotts hjälten kan som figur bli en normgivande förebild (6).

På liknande sätt diskuterar medie- och idrottsforskaren Gillian Lines hur idrottsstjärnor konstrueras som förebilder för unga. Hon menar att det blir problematiskt att idrottsstjärnor framställs som antingen busar, tokstollar eller hjältar, och att de samtidigt skildras som förebilder för ungdomar. Lines anser att medier använder beskrivningen hjälte alltför frikostigt och flyktigt. Dessutom påpekar hon att den ideale skötsamme hjälten också kan omskrivas i nedvärderande ordalag, som tråkig. En annan viktigt poäng som Lines lyfter fram är att mediernas sätt att skriva om vissa personer som hjältar och förebilder inte nödvändigtvis stämmer överens med hur ungdomar ser på dessa personer. Inte minst har det att göra med bristen på berättelser om kvinnliga idrottsstjärnor i medierna som unga kvinnor kan identifiera sig med (7).

Intervjuer med unga skejtare

De sex intervjuer som redovisas i den här artikeln gjordes inom ramen för forskningsprojektet *Förebilder och framgångssagor på skateboardscenen – en studie om idolskap, alternativa karriärvägar och generationer i en senmodern tid*.

Intervjuerna tar förutom frågor om förebilder och idolskap, även upp ämnen som ger ytterligare belysning åt det sociala och kulturella sammanhanget som intervjupersonerna befinner sig i. Dit hör till exempel frågor om stil, varumärken, politik och jämställdhet. Alla sex intervjuer genomfördes i svensk storstad. Intervjupersonerna är etablerade skateboardåkare i åldern 16-19 år och går på ett gymnasieprogram med skateboardinriktning. Samtliga är killar av den anledningen att det enbart var killar som studerade på programmet. En av dem var en före detta elev och hade möjligheten att med viss distans från utbildningen se intervjufrågorna ur andra perspektiv.

”Skateboardåkare har också schyssta skötsamma förebilder, trots att den stereotypa uppfattningen om en sådan berättar om en frihets älskande, våghalsig rebell.”



Tekniska idoler

De intervjuade skejtarna framhöll att både förebilder och idoler hade en hög status som de förvärvat genom sin kompetens. Vilken typ av kompetens som låg till grund för denna status skiljde sig dock mellan föbilderna och idolerna. Där föbilden byggde sin status på pedagogisk och social kompetens, syntes idolen snarare bygga sin ställning på teknisk skicklighet.

Ingen av de intervjuade sade sig ha en idol på samma sätt som Sam i Hornbys roman. Inte heller talade de i termer av skateboardåkare som idoler, snarare beskrev de vissa åkare som betydelsefulla och inflytelserika ”stjärnor”. De var skejtare som inspirerade dem. De skateboardåkare som intervjupersonerna kallar stjärnor, har vi dock valt att kalla idoler i denna text, eftersom de är beundrade personer trots att de inte har ett direkt gudomligt anseende.

”Det är ingen, alltså jag gillade Bam Margera fast det var ingen idol eller förebild. Sen är det ju typ vad heter han, Mike Valerie för att hans sätt att skejta var häftigt. Men det var mer att jag gillar dom, deras sätt att skejta.” (Johan)

De var framför allt brädskickligheten som gjorde att vissa åkare lyftes fram. Deras kompetens på brädan såg bra ut och det gjorde också att åkarna betraktades som ”coola”.

”Jaa det fanns det ju, det var ju Bam Margera, han tyckte man ju var jättecool och så var det ju dom här, typ Tony Hawk och Rodney Mullen liksom. Man tyckte att det såg fräckt ut liksom och så.” (Tomas)

Avgörande för vad som konstituerar en idol är dock inte bara den tekniska skickligheten. Idolen är även en person som är medialt synlig. Han kan synas både på film och foto, och gärna i samband med något

Foto: Simon Hastegård,
Bildbyrån

välkänt skateboardmärke. Idolen är med andra ord också en kändis.

”Alltså en idol det tycker jag är någon som är ganska känd som många vet vem personen är. Och samtidigt så tycker man att personen är cool eller något sånt där liknande.” (Melker)

”Ja man såg ju en hel del videos på Youtube på dom stora stjärnorna, det var Tony Hawk och Rodney Mullen och dom, men det var inget direkt att wow det där vill jag kunna utan mer ja det här verkar kul.” (Per)

Värt att notera i sammanhanget är att de stjärnor som intervjupersonerna nämner nästan uteslutande kommer från USA. De är med andra ord skateboardåkare som inte finns i de intervjuades omedelbara närhet, utan i ett mediasammanhang som åtminstone inledningsvis under intervjupersonernas brädåkarriär ter sig fjärran.

Sammanfattningsvis framställs alltså idolen som en tekniskt kompetent, ”cool” och imponerande inspiratör. Idolen är synlig i visuella medier och har ofta en koppling till den kommersiella skateboardbranschen.

Pedagogiska förebilder

Om intervjupersonerna inte var benägna att tala om skateboardåkare som idoler, var de mer hågade att tala om skateboardåkare som förebilder. Däremot ansåg inte alla att de hade någon förebild eller att de ens skulle vilja ha en sådan. Gemensamt för beskrivningarna av vad som kännetecknar en förebild är att en sådan person ska vara schysst, uppmuntrande och hjälpsam.

”Inom skejt så behöver man vara en schysst person. Det finns många proffsåkare som kan vara lite dryga av sig och så här. Jag är så mycket bättre än dig så jag behöver inte snacka med dig, men att dom, vissa så här ja, kul hur länge har du skejtat ba? Sånt där, visa lite smått intresse, bara veta vem personen är, veta hur han gör tricksen och så det kan, det tycker jag mest är förebildsliknande i Sverige.” (Melker)

En förebild kan alltså hjälpa till i utvecklingen av det praktiska kunnandet, med andra ord visa eller tipsa om hur vissa rörelser eller trick kan göras. Förebilden kan därmed sägas ha en slags

pedagogisk kompetens. Till skillnad från idolen i en fjärran medial värld, befinner sig alltså förebilden på betydligt närmare avstånd. Däremot nämner de intervjuade att både förebilder och idoler är viktiga i inledningsskedet av skateboardåkandet. Idolen inspirerar på avstånd, men förebilden fanns där i den konkreta övningsituationen. De var personer som hjälpt killarna att starta sina karriärer som skejtare: kompisar, syskon eller grannar som uppmuntrat eller som bara visat intresse för vad de gjorde.

Förebilden är en person som man ser upp till. För intervjupersonen Melker är det till och med en person som man vill likna. Att likna i det fallet handlar mer om personlighet, än om en teknisk färdighet som ska imiteras. Förebilder må vara kompetenta skejtare, men deras främsta kompetens ligger på ett socialt plan.

”Det är nån man ser upp till, nån som man vill likna, eller alltså man vill bli som den personen ungefär, tycker jag i alla fall.” (Melker)

På så sätt kan också en förebild förlora sin status genom sitt personliga uppträdande. För intervjupersonen Stefan har vad som gör en förebild skiftat, från en kompetent åkare till en kompetent människa.

”Jag har många förebilder. Tidigare har det varit folk som varit duktiga på att skejta eller du vet så där, men nu när man faktiskt har kommit nära vissa utav dom, och väldigt nära och till och med har pratat med, eller har blivit vänner med, så har man kanske insett att det kanske inte är graden av skicklighet på skateboard som längre spelar roll. Det finns ... duktiga skejtare där som jag inte längre gillar ... Men dom som har något innanför pannan, det är dom som blir mina förebilder.” (Stefan)

Skateboardens skötsamhetsideal

Det visar sig alltså i våra intervjuer att intervjupersonerna gör skillnad mellan vad en idol ska kunna och hur en förebild ska vara. Idoler, eller stjärnor, är ytterst kompetenta skateboardåkare. De är tekniskt skickliga på sin idrott. Med sin kompetens både inspirerar och imponerar de. De syns i medier och de beskrivs som ”coola”.

När intervjupersonerna talar om förebilder är det en annan typ av kompetens som

lyfts fram. Förebilderna har i stället först och främst social och pedagogisk kompetens. Visst kan de vara duktiga skateboardåkare, men det är inte samma sak som att ha förmågan *att lära ut* skateboardåkning. En förebild har den pedagogiska kompetensen, och är tillika en socialt kunnig person – schysst.

Som både Lines och Hellström påpekar är medier sällan konsekventa i sina beskrivningar av stjärnor och hjältar. I skateboardstjärnan Tony Hawks självbiografi framträder också flera berättelser som kan tyckas gå emot varandra. Han är våghalsig, men också en skötsam familjefar. Som idol betraktat är det hans skateboardkompetens som intervjupersonerna pekar på. Men hans förmåga att också vara en skötsam familjefar berättar även om en schysst person. Kanske har han också den pedagogiska kompetens som krävs för att bli en förebild, enligt våra intervjupersoner, men ingen av dem har honom tillräckligt nära geografiskt sett för att uppfylla det kriteriet.

Avslutningsvis kan vi alltså dra slutsatsen att idoler inte nödvändigtvis är förebilder. Och att skateboardåkare också har schyssta skötsamma förebilder, trots att den stereotypa uppfattningen om en

sådan berättar om en frihetsälskande, våghalsig rebell. Det är med andra ord inte bara inom idrotter i den kulturella mittfåran som skötsamhetsidealet framträder.

Och sist, men inte desto mindre viktigt, hur kommer det sig att det bara är män som dyker upp när vi frågar intervjupersoner om idoler och förebilder? Svaret har med vad som brukar beskrivas som genus att göra, det vill säga hur kön skapas socialt och kulturellt. Både i Sverige och internationellt har skateboardåkaren de senaste trettio åren huvudsakligen varit en man. Det är alltså betydligt fler män än kvinnor som har åkt skateboard. Därmed blir också schablonbilden av en skateboardåkare en man. I Sverige tar dock en ny generation kvinnor på sig rollen som förebilder för både yngre och äldre kvinnor som önskar ägna sig åt skateboardåkning. Det kan skapa en förändring på den här punkten, och också förändra vad en idol och en förebild ska kunna (8).

Därtill finns det en möjlighet att inträdet för Sveriges Skateboardförbund i RF också har en inverkan på vad som kan komma att ses som värdefullt hos en idol och en förebild.

Referenser

1. Bäckström, Å. Spår. 2005. Diss.
2. Hornby, N. Slam. 2007.
3. Hawk, T. mfl. Occupation: Skateboarder. 2000.
4. Hornby, N. Slam. 2007, s. 6. Schough, F. Mardrömmar och svärmorsdrömmar. I Miegel, F. Mardrömmar och önskedrömmar. 1994.
5. Hellström, J. Moving bodies. 2008. 1(4):18-27.
6. Lines, G. Leisure Studies. 2001. 20:285-303.
7. Bäckström, Å. Young. 2013. 21(1):29-53.

Kontakt

asa.backstrom@gih.se
isakson.fredrik@gmail.com



Färre barn och ungdomar föreningsidrottar i dag jämfört med för cirka tio år sedan. I den här antologin skriver sju svenska idrottsforskare om varför vissa slutar – och varför andra stannar kvar. Boken vänder sig till alla som arbetar med att utforma framtidens barn- och ungdomsidrott.

Spela vidare är en del i Centrum för idrottsforskningens årliga uppföljning av statens stöd till idrotten.

Beställ boken på
www.sisuidrottsbocker.se